

Спорт вищих досягнень і його соціально-культурна місія в нових умовах розвитку суспільства

Візитей М.М., Качуровський Д.О.

Національний інститут фізичного виховання і спорту Молдови

Спортивний комплекс «Метеор» ДП «ВО Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова»

Анотація:

Розглядається питання про соціальну природу сучасного спорту вищих досягнень. Виявляється його соціально-культурний потенціал. Оцінюються можливості спорту виступити в якості дієвого фактору рішення проблем у суспільстві. Показана необхідність модернізації моделі соціального життя. В сучасних умовах змагальна діяльність у спорті вищих досягнень є для сучасної людини джерелом самоствердження, моральної сили, філософії успіху. Спортивна діяльність вчить членів соціуму демократичності, толерантності, професіоналізму, вмінню конкурувати, перемагати й програвати, конфліктувати й співпрацювати між собою.

Визитей Н.Н., Качуровский Д.О. Спорт высших достижений и его социально-культурная миссия в новых условиях развития общества. Рассматривается вопрос о социальной природе современного спорта высших достижений. Представлен его социально-культурный потенциал. Оцениваются возможности спорта выступить в качестве действенного фактора решения проблем в обществе. Показана необходимость модернизации модели социальной жизни. В современных условиях соревновательная деятельность в спорте высших достижений является для современного человека источником самоутверждения, моральной силы, философии успеха. Спортивная деятельность учит членов социума демократичности, толерантности, профессионализма, умению конкурировать, побеждать и проигрывать, конфликтовать и сотрудничать между собой.

Visitey N.N., Kachurov'skiy D.O. Sport of high performance and its social and cultural mission in the new circumstances of society development. A question is examined about social nature of modern sport of higher achievements. Its social cultural potential is presented. Sport possibilities to come forward as an effective factor of decision of problems in society are estimated. The necessity of modernization of model of social life is retined. In modern terms competition activity in sport of higher achievements is for a modern man the source of self-affirmation, moral force, philosophy of success. Sporting activity teaches the members of socio-democraticness, tolerance, professionalism, to ability to compete, win and lose, conflict and co-operate between itself.

Ключові слова:

спорт вищих досягнень, суспільство, спортивна діяльність, самоствердження, принцип чесного суперництва.

спорт высших достижений, общество, спортивная деятельность, самоутверждение, принцип честного соперничества.

sport of high performance, society, sport activity, self-affirmation, fair play.

Вступ.

В ситуації масштабних трансформацій життя суспільства, через які ми сьогодні проходимо, суттєво загострюється питання про функції, які виконує і які може в нових умовах виконати кожний окремий соціальний інститут, зоклад діяльність. З одного боку, будь-яка діяльність має свої власні, притаманні саме їй форми організації і функціонування, свої перспективи розвитку і в зв'язку з цим часто чинить певний опір змінам, що відбуваються. Однак, з іншого боку, перед нею неодмінно стає завдання знайти своє місце в контексті змін, що відбуваються. Ще більше тридцять п'яти років тому науковці зрозуміли, що «вірна оцінка стану спорту, а головне, чітке уявлення о тенденціях його розвитку дозволяють тренеру ретельніше вирішувати питання відбору спортсменів, визначити перспективні завдання багаторічного тренування...» [1, с. 5].

Наразі сучасні теоретики спорту шукають відповіді на такі питання як: якими повинні бути фізична культура і спорт в сучасному суспільстві, як суспільство і спорт впливають одне на одного, як зробити спорт більш гуманістично орієнтованим, як вирішити проблеми, які існують в спортивному середовищі і чи можливо це взагалі?

В даній публікації ми маємо намір обговорити стан і перспективи спорту вищих досягнень як соціального інституту, а також змагальної діяльності як основної характеристики спорту, з окресленої вище точки зору.

Перш за все треба зазначити, що проникнути у сутність, зрозуміти механізм впливу на суспільство, спрогнозувати наслідки такого впливу і дати оцінку об'єктивну оцінку явища «спорт» автори намагаються

протягом багатьох століть починаючи від епохи Античності (хоча базова характеристика спорту – змагальність – була важливим елементом життя давніх цивілізацій далеко задовго до античного періоду в історії людства). У ХХ-му сторіччі спорт став предметом наукового дискурсу, оскільки розвиток суспільства задіяв цей вид людської діяльності в політичній, культурній, економічній, соціальній сфері. Навіть більше – спорт та інші соціальні інститути є взаємовпливовими. Зрозуміло, що будь-який соціальний інститут розвивається і змінюється під впливом розвитку всієї людської цивілізації – ця динаміка є запорукою його існування взагалі. Відповідно до цих процесів перед дослідниками постало завдання зрозуміти як саме змінюється інститут спорту і яке значення в житті людини він може мати.

У сучасній літературі – філософській, соціологічній, культурологічній, педагогічній – оцінка значення спорту як соціально-культурного інституту є досить неоднозначною. Звертають на себе увагу дві обставини. Перша – це полярність оцінок явища «спорт»; друга – недостатня аргументованість відповідних суджень з цієї тематики, принаймні вона є набагато меншою, ніж у випадку, коли мова йде про культурний потенціал і соціальне значення багатьох інших видів людської діяльності. Переважна кількість авторів розглядають «спорт» як предмет дослідження соціології спорту у двох значеннях: у вузькому – як змагальну діяльність і пов'язані із нею інші види діяльності; та у широкому – як багатофункціональне суспільне явище. Втім дослідники так чи інакше погоджуються, що відмінною особливістю спорту є змагальна діяльність, а основною метою – є досягнення найвищих спортивних результатів.

Ілюструючи сказане вище, пошлемося перш за все на представників гуманітарного знання західної інтелектуальної еліти. Й. Хейзинга, автор концепції, що розглядає людську культуру в якості ігрового феномену, вважає, що сучасний спорт знаходиться «осторонь культурного процесу», і момент гри в ньому досить спотворений [23, с. 233]. В цілому аналогічну точку зору має О. Шпенглер [21, с. 47]. Однак інший, не менш авторитетний дослідник Х. Ортега-і-Гассет (так само як і Й. Хейзинга прихильник концепції «культури-гри»), в певному розумінні ставить сучасний спорт за приклад всім іншим видам людської діяльності, в тому числі і трудової: «Протилежним праці є інший тип зусилля, що народжується не з обов'язку, а як вільний і щирий поклик життєвої потенції: спорт» [26, с. 195-196].

Варто зазначити, що автори досить часто сучасний спорт не заперечують в цілому, як це робить Й. Хейзинга, однак, оцінюючи його потенціал, відводять для нього другорядне місце в культурі, зокрема вважають його елементом виключно «масової культури» [22]. Хоча насправді вже не виникає сумнівів, що спорт у всіх його проявах здатен впливати на всі галузі життя суспільства, і тим самим доводить свою власну силу і потенціал як окремого суспільного інституту.

Перелік діаметрально протилежних оцінок спорту можна легко продовжити, особливо якщо звернутись до авторів, праці яких присвячені спорту безпосередньо. Звернемо увагу зокрема на позицію засновника сучасних олімпійських ігор П'єра де Кубертена. Багато хто оцінюючі її загалом, вважає, що вона занадто романтична. Однак авторові не відмовив в реалізмі, коли він стверджує: «Спорт – це засіб, за допомогою якого можна викликати як найбільш шляхетні, так і найбільш ниці пристрасті... і який рівною мірою може служити як зміцненню миру, так і підготовці до війни» [10, с. 320].

Точку зору де Кубертена щодо двоїстої природи спорту поділяють й інші сучасні дослідники. Наприклад, Дутчак М.В., який пише про наступне: «У фізичному вихованні з античних часів до сьогодні спостерігається діалектична єдність та протистояння гуманістичної та дегуманістичної орієнтації розвитку. Рівень домінування того чи іншого напрямку залежить від багатьох чинників, серед яких провідне місце посідають соціально-економічні відносини у суспільстві та цілі, які визначаються перед системою фізичного виховання різних груп населення» [7, с. 13] Часто при цьому автори кажуть, що спорт реально забезпечує «динамічний баланс між асоціативними і конфліктними елементами»; в зв'язку з цим констатують, що спорт виступає чинником, з одного боку, дезінтеграції, а з іншого – згуртованості суспільства [24, с. 256-264]. G. Lyschen стверджує: у спорті «об'єднуються для того, щоби змагатися, і змагаються на підставі загально визначених норм і правил» [25, с. 131-147].

Певною недоробкою зазначених підходів, хоча вони є реалістичними і продуктивними загалом, на наш погляд, є така обставина, що автори, які займають аналогічну позицію, не показують тієї основи, де реально можливе суміщення вказаних тенденцій. Цей недолік певною мірою подоланий в праці «Соціологія спорту», де зроблено розгорнутий аналіз спорту як змагальної діяльності, розглянуто при цьому саму змагальність як процес, котрий є обов'язковим мо-

ментом такого фундаментального акту людського існування, як самосвідомість, рефлексивність [6].

Спортивне змагання є процесом, який в загальних рисах в емоційно яскравій і доступній для сприйняття практично будь-якою людиною формі відтворює вказану ситуацію людського самоствердження. «Сторони, що взаємодіють, суперничають, намагаючись виявити чиї дії здебільшого можуть виступити чинником зміцнення згуртованості суспільства, і вони співпрацюють, досягаючи при цьому створення і збереження соціального простору, в якому кожна із сторін може максимально проявити свою здатність до суперництва» [6, с. 118].

Представники української школи вивчення спорту теж розглядають феномен спорту (спорт вищих досягнень як його різновид) як багатомірне все проникаюче соціально-культурне явище. Особливо варто відзначити праці В.М. Платонова, М.В. Дутчака, Ю.М. Шкребтія, О.М. Вацеби, С. Варвянського, О. Куца [11-17, 7-8, 20, 3-5, 2].

Детальніше слід зупинитись на позиції В.М. Платонова, який в своїх останніх працях ґрунтовно і комплексно розглянув спорт і явище олімпізму зокрема в контексті розвитку сучасного суспільства. Цікаво простежити, як з часом змінювалась думка цього дослідника щодо тих факторів, котрі є вирішальними для розвитку спорту. На початку 80-х років він писав про те, що «прогрес сучасного спорту обумовлений великою кількістю факторів соціального, організаційного, матеріально-технічного і власне методичного характеру... проте варто підкреслити, що в спорті вищих досягнень прогрес пов'язаний переважно із удосконаленням спортивного тренування» [15, с. 3] Минуло небагато часу і автор зазначає, що «виключний інтенсивний розвиток спорту у сучасному світі, напружена конкуренція на міжнародній спортивній арені, зростання рекордів, що не припиняється вимагають постійного удосконалення теоретико-методологічних основ сучасного спорту, широкого впровадження досягнень сучасного науково-технічного прогресу... В спорті широко реалізуються і можливості таких відносно молодих, проте таких, що бурхливо розвиваються, галузей знання, як теорія інформації і системний підхід, теорія діяльності і теорія функціональних систем». [11, с. 3.] І ось вже в наші дні В.М. Платонов робить висновок, що «з кожним роком росте залежність спортивних результатів від оперативного впровадження в тренувальну і змагальну практику досягнень науково-технічного процесу. Конструкції велосипедів, усіх типів човнів і весел, швидкісні костюми плавців... сьогодні не менше визначають результати спортсменів, ніж їх природні завдатки і система підготовки». [17, с. 9] Така еволюція думки вченого підкреслює наскільки швидко змінюється спорт і його значення в умовах розвитку суспільства.

В одній із своїх праць він говорить, що «у спорті відбуваються такі самі процеси, які в інших галузях суспільного життя – науці, релігії, правосудді, мистецтві – почалися раніше і сьогодні в основному завершилися» [13, с. 3]. Одна із сучасних тенденцій в олімпійському спорті, вказує В. Платонов, - це його професіоналізація, явище цілком нове принаймні для незалежної України. Ця думка ще раз підкреслює важливість дослідження аспектів розвитку спорту в світі і в Україні зокрема. Однак вивчення тенденцій розвитку сучасного спорту в

нових соціальних умовах має фрагментарний характер, у зв'язку з чим виникає необхідність більш повного дослідження цієї проблеми.

Робота виконана за планом НДР Національного інституту фізичного виховання і спорту Молдови.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

У зв'язку з вищезазначеним мета, яку ми ставимо перед собою в даній статті, полягає в тому, щоби з'ясувати, що собою являє спорт вищих досягнень і на підставі цього оцінити його можливості виступити факторами рішення соціально-культурних проблем суспільства.

Результати дослідження.

В певному розумінні спорт – це багато в чому консервативна діяльність. Принципи, відповідно до яких вона організується (перш за все ті, що складають основу спортивного змагання), дуже стійкі. Основні процеси, що лежать в основі спортивної діяльності, загалом зберегли свої параметри не зважаючи на події (подекуди доволі руйнівні), свідками та учасниками яких ми є протягом останніх років.

З огляду на динамічність соціальних процесів тут постає питання про *місце спорту у системі суспільних цінностей*. Тут, як і в культурі суспільства, загалом розгортається процес засвоєння особистістю певних цінностей, на цій основі виникають нові настанови, ціннісні орієнтації, соціальні потреби. Як відомо, саме цінності і потреби людей у підсумку визначають той чи інший спосіб життя. Зараз найважливішими цінностями, що пов'язані із спортом, для людини є такі, наприклад, як: зміцнення здоров'я, виховання рухових якостей, виховання волі і характеру, досягнення високої працездатності, радість від спортивних перемог, визнання у соціумі, задоволення від спілкування у процесі участі у спортивній діяльності, відпочинок, розвага, задоволення. Далі вестимемо мову про *престиж занять спортом* і, відповідно, про цінність високих результатів і перемог у спорті.

Суттєвим є наступний момент: ті, хто досягав в минулі роки або досягає зараз високих спортивних результатів, зберегли (як на рівні громадської думки, так і на рівні державних інстанцій) свій статус. Соціальна цінність спортивного руху значно менше девальвована ніж в інших випадках. Протягом минулих років ми бачили не один раз як переглядалось (часом радикально) в суспільстві значення тих чи інших авторитетів. Олімпійські чемпіони, однак, так і залишились олімпійськими чемпіонами. В нашому мінливому, багато в чому хаотичному житті, спорт, не зважаючи на потрясіння, які його теж не минули, виступає сьогодні одним з рідких випадків впорядкованої сфери життя, яка не втратила своїх орієнтацій і престижу.

Однак з чим пов'язаний цей престиж? Чи стійкий інтерес до спортивного змагання і спортивного руху є проявом здорових, світоглядно і соціально-культурно змістовних орієнтацій людини, або, можливо, це лише зовнішній вираз тих хибних, тих спотворених і спотворюючих намірів, які так часто трапляються в нашому суспільстві? Це головне питання, і це зараз, безперечно, один з найбільш актуальних напрямків спортивної науки, що стоїть зараз перед наукою про спорт і перед соціологією спорту зокрема. Його аналіз закладає концептуальну основу, спираючись на яку ми отримуємо можливість успішно здійснювати модернізацію спорту, а також продуктивно використовувати

його для рішення тих завдань, які стоять перед Україною на шляхах ствердження її в якості демократичної європейської держави. Проте вже зараз очевидно, що спортивні успіхи, та навіть приналежність до певної спортивної спільноти, мають своє місце у системі цінностей сучасної людини.

Тут не менш важливим є *питання успіху у спорті*.

Що, власне, треба розуміти під успіхом і поразкою і як ставитись учасникам змагальної діяльності до цих речей? Спорт особливим чином розробляє можливі варіанти «філософії успіху», і робить це не на рівні аналітичних роздумів і не тільки в умовно-ігровій, театральній-сценічній формі, а дієво-практично, на матеріалі реального людського життя, а тому дуже переконливо. Чи потрібна нам такого типу розробка? Безумовно, потрібна. Неважко помітити, що «людина спорту», якщо вона розглядається в повному обсязі притаманних їй проявів і реалізацій, - це здебільшого той тип людини, який нам сьогодні потрібен, ніж «людина бізнесу», або «людина менеджменту», або «людина політики». Принаймні саме спорт при широкому погляді на ситуацію може сьогодні багато чого навчити і підприємця, і політика. Перш за все, спортсмен – це людина, яка глибинно сприймає ситуацію сьогодення, яка зберігає всупереч обставинам, інтерес до морального боку життя, яка намагається знову й знову корегувати своє життя за принципом «чесного суперництва». Відзначимо також, що в цілому це демократично орієнтована людина. De Wachter справедливо підкреслює, що спорт вчить припускати протидію і суперництво подібно до того, як демократична ситуація припускає співіснування опозиційних партій і відмінностей у поглядах. «Спорт вчить з гідністю вступати до конфліктів, які, однак, якими б гострими вони не були, залишаються у рамках гри, процедурна основа якої слугує гарантією миру» [23, с. 265].

В образі «людини спорту» можна побачити інші, вкрай важливі для того типу людини, який відповідає покляти нашого часу, риси. Спортсмен – це професіонал! Це людина, життєвий успіх і статус якої повністю визначений рівнем його професіоналізму. Перемога у спорті теж, звісно, може бути випадковою, але ситуація така, що якщо саме випадок обирає переможця, то вибір цей здійснюється все ж таки серед суперників, які подібні між собою за рівнем професіоналізму. Тому переможець у спорті – це, підкреслимо дану обставину ще раз, гідний переможець. Тому успіх спортсмена – це легітимний успіх, чого справді бракує багатьом випадкам успіху у нашому сьогоденному житті, і що одночасно є невід'ємним моментом життя дійсно демократичного суспільства.

Якщо говорити про *роль спорту для розвитку особистості*, то очевидно, що спортивне змагання – це особлива соціальна діяльність, в межах якої базова формула людського самоствердження висловлена за допомогою спеціальних засобів (перш за все в формі рухової активності). «Самоствердження Я в якості індивідуального Я, – відзначає П. Тілліх, – завжди має на увазі ствердження тієї сили, в якій дане Я бере участь. Я стверджує себе як таке, що бере участь в силі якоїсь групи, якогось руху, світу сутностей, сили буття як такого» [18, с. 64-65]. Але якщо все це так, то варто зазначити, що моральний, світоглядний і соціально-культурний потенціал спорту дуже великий. Спорт знову й знову (на рівні реальної участі людини

в змаганні і на рівні співпереживання глядачем того, що відбувається) специфічним чином проводить нас в екзистенційному розумінні через ситуацію нашого (рефлексивного) існування і таким чином створює передумову для того, щоби дане існування відбулося у повному масштабі. Тобто спорт вищих досягнень виступає як одна із важливих специфічних форм самореалізації і самоствердження особистості.

Варто звернути увагу, що ситуація самоствердження, про яку ми ведемо мову, дуже тонко збалансована: у ній Я, як індивідуальне і Я, як співучасник, врівноважені. Суттєво, що успішність такого балансу великою мірою залежить від того, наскільки суб'єкт, що прагне самоствердження, адекватно розуміє те, що відбувається, і займає стосовно цього відповідну внутрішню позицію.

Тут також постає питання про пізнання людини себе через спорт. Людина вивчає свою тілесність, свої реакції, цінності, емоції тощо. Можна стверджувати, що спорт сприяє розкриттю особистості для неї самої і для навколишнього світу.

Із самоствердженням та самопізнанням особистості безпосередньо пов'язані так звані «фатальні» аспекти спорту вищих досягнень. Наприклад, в прагненні самоствердитись легко стати агресором. Однак в інших випадках, зокрема коли самоствердження в бажаному масштабі не вдається, так само легко, як це буває в звичайному житті, повністю відмовитись від реальної боротьби за свої індивідуальні успіхи, опустити в певному розумінні руки і вдовольнитись інфантильною позицією людини, що знаходить задоволення в своїй загально поглинаючій тотожності цілому. Така людина не звертає уваги на ту обставину, що участь в загальній справі, що робить цю людину шляхетною в її ж очах, не приносить спільноті якоїсь істотної користі. Спорт, акцентовано орієнтуючи індивіда на зовнішній успіх, не сприяє другому типу із згаданих вище крайнощів, але він залишає великі можливості для крайнощів першого типу. І, варто зазначити, що саме ця обставина є, на нашу думку, однією з головних передумов суперечливості тих оцінок, які спорт отримує і від спеціалістів, і від пересічних громадян.

Спорт дійсно часто буває агресивним; вочевидь це є реальним фактом. Однак формула спорту є іншою за своєю сутністю. Любов широких прошарків населення до спорту – це любов до діяльності, що побудована саме відповідно до цієї формули. Переможець тут – в тенденції, яку, не завжди людина (спортсмен чи вболівальник) цілком усвідомлює, – сприймається не просто як найсильніший атлет, але незмінно як людина, яка змагалася і перемогла чесно, чия перевага засвідчена максимально об'єктивним чином, принаймні більш об'єктивно, ніж у випадку більшості інших змагальних двобоїв (в політиці, в економіці або навіть в мистецтві і науці). Важливо, що ситуація тут лишається такою й сьогодні, незважаючи на важкі випробування, через які проходить зараз спорт: допінг, вульгарна комерціалізація, безсоромна політизація, необ'єктивне суддівство і т.д.; переможець сприймається як справжній герой, як той, що й справді є кращим серед кращих, як людина, успіх якої є незаперечним.

При уважному розгляді ситуації стає цілком зрозуміло, що події спортивного змагання глибинно завжди співпереживаються не тільки як чесний двобій атлетів, але й також як атлетичний (з повним напруженням моральних і фізичних сил) двобій честі [6, с. 74].

Тож сучасний спорт ставить перед нами багато питань, пов'язаних із його моральними аспектами, точніше із моральністю його учасників. У наш час, коли відбулася девальвація багатьох суспільних, релігійних, культурних цінностей, такі питання однозначно потребують відповідей. Наприклад, чи цінує сам спортсмен принцип «чесного суперництва»? Всупереч результатам доволі чисельних соціологічних досліджень, відповідно до яких спортсмена представляють як людину, яка цей принцип не цінує, слід стверджувати: в цілому це не так. Спортсмен не може не цінувати його, оскільки дотримання цього принципу є обов'язковою передумовою його особистісного самоствердження, а тому, якщо спортсмен все ж таки в тому чи іншому епізоді змагальної боротьби, в тому чи іншому випадку його спортивного життя діє всупереч принципу «чесного партнерства», то відбувається це лише тому, що з тих чи інших причин він адекватно не сприймає події, що відбувається, зокрема погоджується на перемогу, на яку не заслужив, на сурогат успіху.

Чим саме є і чим може бути спорт вищих досягнень для сучасної людини? Наполегливо, раз за разом наближаючи людину (яка переживає спортивні події в якості їх активного учасника або в якості глядача) до глибокого емоційного сприйняття ситуації, де є шляхетність і підлість, чесність і фальсифікація, де наполегливо проголошується принцип «чесного суперництва» в якості непорушної основи всього, що відбувається, і де цей принцип знову й знову в контексті подій, що відбуваються, піддається сумніву (особливо в командних видах спортивної діяльності, які не випадково є найбільш популярними в наші дні*), спорт неминуче обертає людину до глибинної ситуації людського самоствердження, надихаючи тією моральною силою, яку має його формула, і народжуючи одночасно глибокі роздуми і сумніви з приводу можливості її повномасштабної реалізації в умовах теперішнього життя, в у мовах людського життя як такого.

Що ж бере гору, що в кінцевому підсумку виявляється домінуючим: насага чи сумнів? Все залежить великою мірою від того, до якої позиції схиляється в цьому питанні сам спортсмен, що реально він обирає в тій чи іншій конкретній ситуації, і отже що він демонструє глядачеві.

Тут хотілось би звернути увагу на ще одну обставину, а саме *взаємодію спорту з оточуючим середовищем*. Спорт вчить гармонії. В багатьох видах спорту вміння бути гармонічним у відносинах з оточуючими людьми і середовищем – це важливий чинник високого результату. Я повинен тонко відчувати товариша по команді і підтримувати групу як гармонійне ціле в спортивних іграх. Я повинен максимально точно сприймати стан партнера і бути з ним в практичному розумінні «одним цілим». Я мушу у більшості індивідуальних видів спорту безпомилково відчувати особливості оточуючого середовища, вміти відгукуватись на його вимоги і чинити при виконанні мною впливу на нього вплив. Спорт дає нам насправді великі уроки екологічної етики. Тут він не просто миролюбний, але й активно антиагресивний. Рух, доведений до досконалості, завжди відкриває нам шлях у світ гармонії. Цей рух – феномен високої культури і моральна подія

* На батьківщині Олімпійських ігор у Давній Греції культивувалися, як відомо, виключно індивідуальні види спорту.

великого масштабу, подія вкрай актуальна у наші дні, коли настанова на суворе підкорення собі (оточуючого середовища, країн, соціальних інститутів і людей) настільки популярна у суспільстві.

Звісно, маючи необхідність взаємодіяти гармонійно з власним оточенням, спортсмен все ж таки протистоїть іншому спортсменові, і в межах цього випадку взаємовідносин з «оточуючим середовищем» він часто, як ми зазначали вище, може діяти агресивно. І коли це відбувається, ми отримуємо ситуацію протистояння двох протилежних тенденцій. Що перемагає? У різних випадках обставини складаються по-різному. Якщо, однак, мати на увазі, що і спортивна змагальність сама по собі внутрішньо припускає ситуацію конфлікту, а не агресії, то слід визнати, що потенційно спорт – це завжди для людини добра школа «філософії цивілізованого успіху».

Висновки.

У підсумку можна стверджувати, що спорт вищих досягнень має великий потенціал для розвитку суспільства і особистості зокрема. Спорт має величезний, ще повністю незрозумілий, потенціал, завдяки якому він здатен впливати не тільки на фізичне здоров'я та вдосконалення людського тіла, але й на особистість людини – її відчуття, емоції, цінності, настанови, поведінку, моральні принципи тощо. В сучасних умовах змагальна діяльність у спорті вищих досягнень є для сучасної людини джерелом самоствердження, моральної сили, філософії успіху, перемоги й гідного програшу не тільки на спортивній арені, але й у буденному житті. Спортивна діяльність вчить членів соціуму демократичності, толерантності, професіоналізму, вмінню конкурувати, перемагати й програвати, конфліктувати й співпрацювати між собою. Найважливіше – спорт вчить суспільство гармонії, що є досить рідким явищем в сьогоденному житті.

Наостанок хотілось би процитувати Е. Дюркгейма, який писав так: «Щоби аномія скінчилася, потрібно, щоби існувала або сформувалася група, в якій могла б виникнути існуюча зараз система образів» [9, с. 9]. Уявляється, що спорт вищих досягнень (як загальнопроникаюче явище) може виступити однією із сфер соціальної життєдіяльності, яка б виконувала б нашому суспільстві ту місію, про яку говорить Е. Дюркгейм. Звісно, для того щоби це сталося повною мірою, для того, щоби спорт вищих досягнень мав можливість повноцінно реалізовувати свій соціально-культурний потенціал як багатомірне соціальне явище і здійснити ту місію модернізації соціального життя, до якої він в принципі готовий більш, ніж інші діяльності, необхідні певні зусилля як з боку самих спортсменів і людей, що безпосередньо залучені до спортивної діяльності, так і з боку держави.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем соціально-культурної місії спорту в нових умовах розвитку суспільства.

Література

1. Вайцеховський, С. М. Книга тренера : монографія / С. М. Вайцеховський. – М. : Фізкультура і спорт – 1971 – 312 с.
2. Варвянський, С., Куц, О. Невирішені проблеми фізкультурного руху в Україні (теоретичні аспекти) / С. Варвянський, О. Куц // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. Збірник наукових праць – 2006.
3. Вацеба, О. Основні тенденції та проблеми розвитку наукових досліджень у галузі фізичного виховання та спорту в сучасній

- Україні (1991 - 2001 рр.) [Електронний ресурс] / О. Вацеба // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. — 2002. — № 2-3. — С. 33-40.
4. Вацеба, О. М. Специфіка історичного розвитку сучасного спорту як соціального явища [Електронний ресурс] / О. М. Вацеба // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. — Х., 2001. — № 18. — С. 21-26.
 5. Вацеба, О. М., Кухтій, А. О. Характеристика основ розвитку фізичної культури і спорту у вітчизняній та сучасній українській науково-методичній думці [Електронний ресурс] / О. М. Вацеба, А. О. Кухтій // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. — Х., 2002. — № 12. — С. 19-26.
 6. Визитей, Н. Н. Социология спорта. Курс лекций / Н. Н. Визитей. — Киев : Олимпийская литература, 2005. — 248 с.
 7. Дутчак, М. В. Протиріччя та особливості гуманізації фізичного виховання та спорту / М. В. Дутчак // Спортивна наука України – 2008 - № 4 – С. 12-26.
 8. Дутчак, М. В. Спорт для всіх у світовому контексті / М. В. Дутчак. – К. : Олімпійська література. – 2007. – 126 с.
 9. Дюркгейм, Э. О разделении общественного труда // О разделении общественного труда. Метод социологии / Э. Дюркгейм; пер. с фр. и послесловие А. Б. Гофмана. – М. : Наука, 1991 – 432 с.
 10. Кун, Л. Всеобщая история физической культуры и спорта: пер. с венгр. / Л. Кун. – М. : Радуга, 1982. – 399 с.
 11. Платонов, В. Н. Адаптация в спорте: монография / В. Н. Платонов. – К. : Здоровье – 1988. – 216 с.
 12. Платонов, В. Н. Общая теория олимпийского спорта (включая систему подготовки спортсменов): структура научной и учебной дисциплины / В. Н. Платонов // Человек в мире спорта : новые идеи, технологи, перспективы : тез. Докл. Междунар. Конгр. – М. : 1998. – Т.1. – С.10-12.
 13. Платонов, В. М. Професіоналізація олімпійського спорту / В. М. Платонов // Теорія і методика фізичного виховання і спорту – 2005. - №1. - С. 3-8.
 14. Платонов, В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: Учебник тренера высшей квалификации / В. Н. Платонов. — М. : Советский спорт, 2005. — 820 с.
 15. Платонов, В.Н. Управление тренировочным процессом высококвалифицированных спортсменов, специализирующихся в циклических видах спорта // Основы управления тренировочным процессом спортсменов : сб. научных трудов / отв. ред. Платонов В.Н. – К. : КИИФК. – 1982 – 174 с.
 16. Платонов, В. Н., Гуськов, С. И. Олимпийский спорт / В. Н. Платонов, С. И. Гуськов. - К. : Олимпийская литература, 1994. - Т.1 - 496 с.; Т.2 - 1997. – 394 с.
 17. Платонов, В., Масри, С. Направления совершенствования системы олимпийской подготовки / В. Платонов, С. Масри // Наука в олимпийском спорте – 2004. - №1 – С. 3-10.
 18. Тиллих, П. Мужество быть: пер. с англ. / П. Тиллих. Избранное. Теология культуры. – М. : Юрист, 1995. – 479 с.
 19. Хейзинга, Й. Homo ludens. Опыт определения игрового элемента культуры / Й. Хейзинга. Homo ludens. В тени завтрашнего дня: пер. с нидерл. В. В. Ошис – М. : Прогресс-Академия, 1992. – 459 с.
 20. Шкретій, Ю. М. Напрями реформування системи фізичної культури і спорту в Україні / Ю. М. Шкретій // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2004. - № 4. – С. 5-11.
 21. Шпенглер, О. Закат Европы. – Т.2: пер. с нем. С. С. Аверинцев // Самосознание европейской культуры XX века: сб. науч. работ. – М. : Политиздат, 1991. – 366 с.
 22. Adorno, Th. Prismen, Kultur Kritik und Gesellschaft / Th. Adorno. – Mynhen, 1963.
 23. De Wachter, F. Are sports a factor for Peace / F. De Wachter // Topical Problems in Sport Philosophy / ed. H. Lenk. – Sahorndorf: Hoffman Verlag, 1983. –265 p.
 24. Heinila, K. Sport and International Understanding / K. Heinila // Sport and Humanism: Proceedings of the International Workshop of Sport Sociology in Japan. – Gotenba, 1988. – P. 256-264.
 25. Льшен, Г. At the Edge of Human and Social Existence: The Regularities and Contradictions in Top-Athletics / Г. Льшен // Simri Uriel (Ed.). Social Aspects of Physical Education and Sport: Proceedings of the First ICHER – Europe Congress – Netanga, 1981. – P. 131-147.
 26. Gasset, Ortega Y. El tema de nuestro tiempo / Ortega Y. Gasset // Obrass completas. – Madrid, 1950. – N. 3. – P. 195-196.

Надійшла до редакції 09.09.2009р.
Візитей Микола Миколайович
n.vizit.n@mail.ru
Качуровський Дмитро Олегович
kachurovskiy@gmail.com